

כנגד יעקב, מה סגולה מצאו ב"למקנהו עשה סוכות"? ובכלל מהי השייכות לחג הסוכות?

כל הסיפור הזה מה בא ללמדנו, וכי מה מיוחד יש בכך שיעקב בנה לעצמו בית ולמקנהו סוכות, מה לי לדעת פשרו של שם המקום? מה לי נפקא מינה בדבר זה, ואם כבר התגלה לנו הנימוק, מדוע אמנם קרא את שם המקום על שום טיב רפתותיו, ולא על שם טיב ביתו?

כמו כן יש לשים לב לעובדה, שלמקנהו עשה סוכות, מדוע לא עשה להם מבני קבע, הלא לא חסר אמצעים היה, שהרי עשו אחיו עמד מופתע מול עושרו, מדוע אפוא לא בנה מבני אבן וקבע גם למקנהו?

אך יעוין בתרגום יונתן שתרגם: "ויעקב נטל לסוכות ואיתעזיב תמן תריסר ירחי שתא ובנה לי בי מדרשא ולגיתיו עבד מטלן בגין כן קרא שמא דאתרא סוכות".

הנה כי כן נפתרה התעלומה, אמנם נפלאים הדברים, אידיאולוגיה מרוממת ושיטת חיים, שכן ביתו האמתי של יעקב אבינו, אינו אלא בית מדרש, בית המדרש אינו רק מקום לימוד תורה, או בית כנסת לתפילה, בית המדרש הוא ביתו האישי של יעקב.

בית זה הוא מבנה הקבע היחידי של יעקב, שאר קנייניו, בתיו ועבדיו, שדותיו ובהמותיו, אף ביתו האישי של מגורי יום יום, כל אלו לא היו אלא מבני ארעי, יעקב אבינו הכריז קבל עם ועדה, לא רק בנאומים ואמירות, אלא בעצם מהלך חייו, כי יסוד כל היסודות, הוא להכיר ולהבחין בין קבע לארעי, אין קבע אלא בית המדרש, כל השאר, יהיו אשר יהיו, נכסים, ממון, אדם ובהמה, אלו כמו כל ענייני העולם הזה, על כל הכלול בו, הכלה כל בר חלוף הוא, ארעי (יסוד הדברים נכתב כבר ב"שם משמאל" פרשת בלק).

על דרך זה כתב המלבי"ם: "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות, לו לעצמו בנה בית קבוע שישב שם ויעבוד את ה', אבל למקנהו וקניינו עשה רק סוכות ארעי, כי העסק במקנה וקניין היה אצלו טפל וארעי, כסוכה שהיא דירת ארעי".

תכנו של חג הסוכות בא א"כ ללמדנו להשריש בנפשנו, כי העולם הזה הינו זמני כחלום יעוף, "ביתי הגשמי, אינו מבצרי", מבנה הקבע-ההכנה למבנה הקבע האמתי, דהיינו: משכן הנצח בעולם הבא- הוא בית המדרש.

וכלשונו הידוע של רבינו יונה: "כי הייתי על הנפש היקרה אכזרי...ומה הועילה בכל קנייניה אם רעה בעיני אדוניה" ("שערי תשובה" שער א אות י).

חג האסיף מכונה בתורה בשם חג הסוכות, על שם מצות הסוכה הנוהגת בו, וזהו שמו המקובל אצלנו, לכאורה ניתן היה לקראתו באותה מידה, "חג ארבעת המינים", מדוע אפוא קראתהו התורה, סוכות, היכן מתבטאת מהות החג דווקא במצות הסוכה?

שלשת הרגלים נתקנו כנגד שלשת אבות האומה, פסח כנגד אברהם, דכתיב: (בראשית י"ח ו') "לושי ועשי עוגות", ופסח היה, שבועות כנגד יצחק, שתקיעת שופר של מתן תורה היה מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב, דכתיב: (בראשית ל"ג י"ז): "ולמקנהו עשה סוכות". (טור או"ח סי' תי"ז).

המקרא המלא לגבי יעקב הוא: "ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות", וגם כאן נשאלת השאלה, מדוע בחר יעקב לקרוא לאותו אתר על שם הסוכות שהקים למקנהו, ולא בית על שם המגורים שבנה לבני ביתו? (וביחוד ייקשה, כשנזכר בדברי הגמ' פסחים פ"ח. "וא"ר אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית א-לקי יעקב, א-לקי יעקב ולא א-לקי אברהם ויצחק? אלא, לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר: בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר: ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר: ויקרא את שם המקום ההוא בית אל", מתחדדת השאלה, מה טעם ביכר יעקב לכנות המקום על שם הדיר שהקים לצאנו, ולא בית על שם המבנים שהקים למשפחתו?).

עוד יש להבין, בשלמא פסח כנגד אברהם, ניחא, שבזכות שמסר אברהם נפשו בהיותו חולה, ביום השלישי למילתו, זכו ישראל לפסח, וכן חג השבועות כנגד יצחק, בזכות אילו המרמז על מסירות נפשו בעקידה, שלכן זכו ישראל לקבלת התורה בעצרת, אך מהי המעלה בכך שיעקב עשה למקנהו סוכות, שבזכותה זכו ישראל לקבל את חג הסוכות? (הגרמ"צ ברגמן, "שערי אורה" פ' אמור)

ובלשון אחרת: (הגרמ"מ אזרחי זצ"ל, מובא בקונטרס "עבודת האושפיזין") הפלא ופלא, ניתן להבין את "הפסח כנגד אברהם", שהרי ה"לושי ועשי עוגות" מעשה פסח היה, מצות היו, ומעשה גדול ומאלף היה, מעשה של הכנסת אורחים, שעליו עומד העולם. ניתן להשיג, את ה"שבועות כנגד יצחק", שהרי ה"עקידה" היא שהחדירה באילו של יצחק שבא תחתיה, את סגולת השופר, שקולו הלך וחזק במתן תורה, אך כיצד ניתן להבין את "הסוכות

ולפיכך, "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית", כלומר, בהיותו בסוכה טורדות אותו מחשבות העולם הזה, פרנסתו ושלחנו, "לא יצא ידי חובתו", לא הגיע לקיום רעיון מצות הסוכה כהלכתה.

מה נאים לפי זה דברי הגמ' שדווקא יעקב קראו בית, זה לעומת זה, ארעיות העולם הזה אל מול קביעות בית המקדש ובית המדרש.

בכך גם ניתן ליישב, מדוע נצטוונו לעשות זכר לסוכות ולא זכר למן ולבאר (עי' בדברי הגר"א "ליקוטי ניסים" פ' אמור), שכן עשיית הסוכה באה לקבע בנו את חובת הרגשת הארעיות של קנייני העולם הזה.

נשים לב, המילה קרקע, ארעא בלשון ארמי, דומה למילה ארעיות, אירוע מזדמן, ולכאורה היא מסמלת את ההפך, את הקביעות. אולי בא הדבר ללמדנו, כי כל קנייני העולם הזה, זמניים הם, ארעיים.

לעתיד לבוא ייתן הקב"ה לגוים- המבקשים תן לנו התורה מראש ונעשנה- מצות סוכה (ע"ז ג'). לכאורה, מה מקום לתת להם מצוה זו, שהיא זכר ליציאת מצרים, ממנה לא יצאו מעולם?

והתשובה, אכן הנכרים לא השתעבדו למצרים, אך הסוכה ניתנת להם לנסותם אם הם משועבדים ליצרם, לתאוות העולם הזה, או שהם מסוגלים להיות כישראל, שקיימו בעצמם "לכתך אחרי במדבר", התנתקו מתאוות העולם הזה, והגויים אכן לא יעמדו בכך, "כל אחד מבעט בסוכתו", הם כבולים באזיקי התאוה, ומבקשים: "ננתקה את מוסרותינו", ולכך אינם ראויים לקבל התורה, שהרי: "העולם הזה והעולם הבא כשתי צרות, כאשר תרצה האחת מהם תקציף השנית." ("חובת הלבבות" שער חשבון הנפש פרק ג' אופן כ"ה).

ה"עקידת יצחק" (פ' אמור, מאמר ס"ז) מאריך לבאר כי התורה הקדושה באה במצות הסוכה להורות לאדם קושט דברי אמת על כלליות חייו בעולם, שלא להיות משועבד אל השגת קנייני החומר, בצאן ורכוש בניינים וקרקעות, ולשכלל ולפאר היכליו, אלא להחליף שעבוד הגוף אל החומר, בשעבוד הנפש אל בוראה, בכך שישתדל האדם ברב זמנו להשיג קנייני הרוח, בקיום המצוות, לימוד התורה ועבודת האדם את קונו, וכתב: "זאת הייתה מגמת התורה הא-לקית, מראשה ועד סופה, לשחרר אנשיה מזה השעבוד העצום מבלי תועלת, ולהחליפו בקבלת עול מלכות שמים".

אפשר שניתן לרמז הדבר, התורה הקדושה מצווה, בעת חג האסיף, בהיות האדם שרוי בביתו בשמחה על שגמר לכנוס יגיעו, דווקא בזמן זה, לצאת לדירת הארעי, ולסככה ב"פסולת גורן ויקב", לומר, כל שאצירתי אינו אלא לצרכי הרוחניות, על ראשי גג, של מצווה, העשוי משאריות מה

שכנסתי (הגורן והיקב, התבואה והענבים עצמם, פסולים לסינוך, אין לחסות בצילם, כי אם בפסולת, ללמדנו להשגב בבורא, בסוכת המצווה, בצילא דמהימנותא).

וכן דרש ה"חתם סופר" (דף נ"ד טור ב') הנה ר' יהודה ורבנן פליגי (סוכה ז'): אי סוכה היא דירת ארעי או דירת קבע, אכן אלו ואלו דברי א-לקים חיים, אנו מצווים לצאת מהבית ולדור בדירת ארעי, להורות כי כל גורן ויקב שבעולם, ארעי הוא עבורנו, ואינו נחשב בעינינו, וכל מגמתנו ליום שכולו ארוך שהוא עיקר דירתנו, ויען שיושבים בסוכה רק שבעה ימים ואח"כ שוכחים את הרמז, על כן ודאי שהסוכה היא גם דירת קבע, דהיינו, שאותו הארעי יהיה קבוע ומונח בלב האדם כל ימיו.

וזוהו ביאור הכתוב "ויעקב נסע סכתה", דהיינו שהעולם הזה נחשב אצלו בגדר ארעי, ובנה את אותו ארעי לבית קבוע עבורו כהמשך הכתוב: "ויבן לו בית", אך למקנה, דהיינו לנפש, עשה סוכות, כאברהם אבינו בשעתו בחרן שהכניס אחרים תחת כנפי השכינה, ולהם די שיעשה סוכות, שהרי עדיין לא הגיעו לדרגה שייחשב להם זה לבית, ומשום שחביב לקב"ה לימוד דעת לרבים, כדכתיב: "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו", על כן קרא את שם המקום סוכות, על שם מקנהו, ולא בית על שם מדרגת עצמו.

עם זאת נדגיש, יעקב אבינו עצמו לא בז לענייני וקנייני העוה"ז, הוא "חזר על פכים קטנים" (חולין ס') "מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם מגופם", ברם, כבר די"קו, ממונם, ולא ממון אחרים, כל מתנה שהעניק להם הבורא שימשה ככלי לעלייה (האריך בכך ה"מכתב מאליו" במספר מקומות).

מסופר, חסיד אמיד הגיע לבית האדמו"ר, והרבי השמיע באזניו דברים בגנות צבירת הממון, הדברים שיצאו מהלב נכנסו אל הלב, והחסיד החל לרוקן את כיסיו ולהשליך את המעות הרבות שבהן לרצפה, ככלי אין חפץ בו.

פקד עליו הרב לאסוף את שזרק.

לפליאת החסיד הסביר, גינתי באוזניך רק את "רדיפת הבצע", המשיכה אחר הממון, ההשתעבדות אליו, ברם, חלילה לזלזל במה שחנן השם, המתנה ניתנה להשתמש בה לצרכי עלייה, לתורה וחסד, לגמילות חסדים.

היו שהמליצו: "סולם בגימטריה ממון", ללמדך, "עולים ויורדים בו", נדרש שימוש נכון ומושכל, "צרכי גבוה", ועם זאת, השמר בל תשתעבד, לבל תהא בבחינת: "מלך לשדה נעבד" (קהלת ה ח), זכור, "העולם הזה פרודור לעולם הבא", אל תהלך אפוא ותדמה בנפשך כי תחיה לדור דורים (הזהר הקדוש) "התקן עצמך בפרודור כדי שתכנס לטרקלין".